

TÜRKİYE'DE VE KIBRIS'TA MANİ SÖYLEME GELENEĞİNE KARŞILAŞTIRMALI BİR BAKIŞ*

Prof. Dr. Erman Artun
Ç.Ü. Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü

Türkler; dünya coğrafyası üzerinde sık sık yer değiştirerek geniş bir alana yayılmışlar, birçok kültür inanç sistemi ve dinin etkisinde kalarak farklı uygarlıklar yaşamışlardır. Bunun sonucunda Orta Asya'dan günümüze Türk kültürünün tarihi içinde değişen, gelişen bir geleneğe bağlı halk kültürleri olmuştur.

Mâni söyleme, yüzyılların deneyimlerinden süzülerek biçimlenmiş, belirli kuralları olan, kuşaktan kuşağa aktararak günümüze ulaşmış bir gelenektir. Mânilerde söylendiği yöre insanının düşünce yapısını, beğenisini, dertlerini sevdalarını, özlemlerini, ortak duygu ve davranışların yansıtılmasını, yörenin kültürüne ait gelenek ve göreneklerin izlerini görürüz. Kendine özgü bir gelenekle söylenen mâniler bir ucuyla geçmişe bir ucuyla günümüze uzanmıştır. Mânilerin, diğer halk kültürü ürünleri gibi toplumu ayakta tutan dinamikleri belirlemede önemli bir rolü vardır. Mânilerde, mânilerin söylendiği yöre insanının dünyaya bakışı, hayatı algılayış biçimi ve estetik anlayışı belirlenebilir (Artun,1997:1).

Mâni, Anadolu ve Anadolu dışı Türklük dünyasında çok geniş bir alana yayılmıştır. Mâniler her yörede, özde bir olmakla birlikte, söylendiği yöreye özgü bir gelenekle söylenir. Mâni söyleme kültürel değişim ve gelişim nedeniyle her geçen gün azalmaktadır. Mâni kelimesinin kökeni (Ahmet Vefik Paşa, 1893:62; Eset, 1944: 7; Boratav, 1993:285; Sami, 1901:1263), Anadolu ve Anadolu dışındaki çeşitli adları (Köprülü, 1981:273; Elçin, 1990:6; Gözaydın, 1990:3; Dizdaroğlu, 1969:53), çeşitli tasnifleri (Boratav, 1978:185; Akalın, 1972:438; Koz, 1995:137; Kocatürk, 1939:5) üzerinde çalışmalar yapıldığı için bu konulara değinmeyeceğiz.

Mâni, genellikle bir dördlükten oluşur. Çoğunlukla anlamın ağırlığı üçüncü ve dördüncü dizededir. İlk iki dize mâninin dış dünyayla bağıdır. Mâniler doğaçlama söylendiği için mânici mâniiyi iki bölüme ayırır. Birinci bölüm hazırlıktır. Bu bölüm kafiye söz için mâniciye zaman kazandırır. Diğer bir anlatımla ilk bölüm mânici için duygu ve düşüncelerin hareket noktasıdır (Boratav, 1978:185). Mâniler, mâniciler tarafından her ortamda söylenebilir. Söylenen ortam ve söyleyicilerin ruh durumları mânilerin içeriğini belirler.

Mâniciler; mâninin kafiye ve redif bölümüne ayak adlarını verirler. Mâniciden ayağa uygun mâni söylemesi beklenir. Mâniler, mânici, mâni yakıcı, mâni düzücü, mâni atıcı adı verilen kişiler tarafından doğmaca olarak genellikle özel bir ezgiyle söylenir (Dizdaroğlu, 1969:53). Âşıklar da özel makamlarda mâni söylerler (Elçin, 1981:278). Karşılıklı söylenen mânilerde karşılıklı dilek, duygu ve düşünceler açıklanır. İlk iki dize soru cevap olarak düzenlenir.

Mâniler; Türk toplum hayatının ifadesi, duygu beraberliğinin göstergesidir. Mâniciyle mâninin söylendiği yer ve dinleyici arasındaki uyum çok önemlidir. Mânici, dinleyicinin yaş grubunu, kültür düzeyini, inanç yapısını vb. dikkate alarak mânileri seçer. Usta mâniciler, mânilerinin konularını dinleyici topluluğunun özelliğine ve ortamına göre çeşitlendirir. Mâni söylenirken gürültü edilmesi hoş karşılanmaz, kuralları mâni söylenen toplumun kabulleri belirler.

Eskiden kadınla erkeğin bir araya gelmeleri belli ortamlarda olabilirdi. Mâniler çeşitli törenlerde eğlencelerde, toplantılarda, inanış ve adetlerin arasında, mektuplara yazılan rumuzlu mânilerle haberleşme gibi bir işlev de üstlenmiştir (Başgöz, 1986:225). Ayrıca mânilerin hıdrellez, nevrüz, yağmur yağdırma törenleri, köy seyirlik oyunları gibi tören ve toplantılarda ritüel kalıntısı taşıyan sözlerle söylenildiğini görüyoruz (Başgöz, 1986:230-241). Türkiye mâni söyleme geleneğiyle ilgili araştırmalardan mânilerin söylendiği ortamlar, çeşitleri, söyleyicileri vb. ilgili bilgiler ediniyoruz (Artun, 1978:130; Artun, 1983:5-22; Artun, 1993:97-127; Artun, 1990:1-25; Artun, 1996:25-62).

Mânileri, sağlıklı değerlendirip tahlil edebilmek için mânicinin içinde bulunduğu ruh halini, mâni söylediği ortamı, sosyal çevre ve şartları bilmek gerekir. Mânîyi söyleyen kişinin durumu, dinleyen topluluğun durumu mâninin oluşmasında önemli rol oynar. Mânicî mânileriyle belli bir sosyal çevreye seslenmesi yönüyle fonksiyondur. Gelenek yeniden yaratma içeren bir süreçtir, statik değil dinamiktir. Mâni söyleme geleneği mânicilerin mâni söylemeleriyle yaratılıp sürer, başkalarına aktarılır. Bazen yeni işlev kazanır. Bugün eskiye oranla az olarak sürdürülse de işlevseldir. Mâni ne zaman söylenir sorusunun cevabını aradığımızda her gelenek gibi toplumun aksiyon ve hareket ihtiyacının ön plânda olduğunu görüyoruz. Mâniler iyi günlerde sevinç nedeniyle, kötü günlerde üzüntü nedeniyle, dini inanışların etrafında oluşan pratiklerde, hoşça vakit geçirip eğlenme isteğinde, iş yaparken vb. söylenir.

Mânileri değerlendirirken; mâni söyleyicinin içinde bulunduğu çevreyi ve seslendikleri kitleyi birlikte düşünmek gereklidir. Gelenek mânicinin etrafını çevreler. Mânicî geleneğe, kendi güzellik ve estetik anlayışının sentezini yaptığında özgün bir anlatım kazanır. Mâni şekil ve içeriğe ait öğelerin bir terkip hâlinde birleşmesi sonucu ortaya çıkar. Yöresel mânilere yöresel kültürü yansıtır. Bu da çeşitli yörelerde söylenen mânileri birbirinden farklı kılar. Mâniler sosyal kültürel değişimin izlerinin en çok görüldüğü türdür. Mânilerin doğa, sosyal ve ekonomik hayatla sıkı bağları vardır. Mâniler duygu ve düşüncelerin en kolay ifade edilebildiği bir tür olduğu için her tür toplumsal olaya tepki ve duyguların ifadesinde söylenir.

Kıbrıs'ta Mâni Söyleme Geleneği

Kıbrıs'ta yüzyıllar boyu yaşatılan bir çok değer vardır. Bunlardan biri de mâni söyleme geleneğidir. Mâniler Kıbrıs insanının gönüllerinde dillerinde sevdalarında dile gelmiştir. Kıbrıs'ta geçmiş yıllarda aile bireyleri uzun kış gecelerinde ocak başlarında toplanırlardı. Eğlenmek amacıyla birbirlerine gece boyu mâniler söyler, bilmece sorar, masallar anlatırlardı. Sevdalılar toplum baskılarına rağmen gözden irak olduklarında sevdalarını karşılıklı söyledikleri mânilerle dile getirirlerdi. Kaç göç dönemlerinde erkeklerle, kadınların mâni söyledikleri ortamlar farklıydı. Sayın Mustafa Gökçeoğlu (K.1) bu ortamları şöyle sıralıyor:

Kadınların Mâni Söyledikleri Ortamlar

- 1) Eğlenceler
- 2) Evlenme törenleri
- 3) Dernekler
- 4) Sünnet törenleri
- 5) Orak biçme, burçak ve mercimek toplama zamanı
- 6) Komşu gezmelerinde
- 7) Atölyelerde çalışırken

Erkeklerin Mâni Söyledikleri Ortamlar

- 1) Evlenme törenleri
- 2) Dernekler
- 3) Bekar evleri
- 4) Panayırlar
- 5) İçkili Yerler

Çağımızda yaşanan hızlı değişimle Kıbrıs'ta kaç göç dönemleri gerilerde kaldı. Evlenme törenlerinde kadın erkek birlikte eğleniyor. Bekâr evleri kalmadı, her yaştan Kıbrıslılar artık birarada olabiliyorlar (K.1). Kıbrıs'ta mâni söyleme geleneği eski yıllara oranla az da olsa sürmektedir. Mâni söyleme daha çok kadınlar arasında yaygındır. Genellikle köylerde mâni bilen kişiler tarafından atışmak, çocukları eğlendirmek, eğlenmek, ayrılıklarda, sevinç ve acılarda duyguları ifade etmek için söylenir (K. 2,K.3, K.5, K.7, K.11).

Mâniler yaşlı mâni söyleyicilerinden öğrenilir. Mâni söyleyenin etrafında toplanılır. Mânicîyi göreceğ biçimde oturulur (K.3). Mâniler tek başına söylendiği gibi karşılıklı olarak da

söylenir (K.2, K.4, K.10, K. 17). Mâni söylenirken dinleyiciler dikkatlidir. Halk mâniyi bir atışma sanatı olarak kabul ettiği için kendilerine bir gönderme yapılabileceği ihtimaliyle hazırlıklı durumdadır. Yüzler güler heyecanla mânici dinlenir. Her dinleyici söylenen mânileri kendi ruh yapısına göre yorumlar (K.5,K.8, K.12, K.14).

Mâniciler mâni söylerken bazen ilgi çekmek için baston kullanırlar, mâniye başlamadan önce bastonu yere vurarak yeni bir mâni için zaman kazanırlar. Bazen de ellerine mânide geçen bir eşya alırlar. Mâniler her mevsimde söylenebilir. Hasat zamanı ve kışın daha çok söylenir. Mâniler en çok gece toplantılarında, eğlencelerde, yardımlaşma toplantılarında, toplu iş yapılan yerlerde söylenir (K.2, K.3, K.4, K.5, K.7, K.9).

Türkiye'de iyi mâni söyleyip düzenlere mânici, mânicibaşı, mânikar, âşık, bağrıyanık vb. gibi adlar verilirken Kıbrıs'ta, mânici, bağlamacı, mânicibaşı adları veriliyor. Özel bir mâni söyleme toplantısı yapılmaz, çağrı toplantı için yapılır. Aile ve akrabalar arası toplantılar dışında kadınlar ve erkekler ayrı ayrı toplânırlar. Mâniler ortam doğarsa söylenir (K.2, K.3, K.4, K.5, K.6, K.13, K.14). Kıbrıs'ta eskiden kına gecelerinde mâni yarışmaları düzenlenirdi. Bu mânilerin çoğu sevda, yergi ve alaya alma konularındaydı. Mâniler müzik eşliğinde iki yarışmacının karşılıklı mâni söylemeleri şeklindeydi. Mâni çatışmasına katılan mânicilerden konudan ayrılmamaları istenirdi. Mâni yarışmalarının en belirgin özelliği sevdalılara sevdalarını belirtme imkanı vermesidir. Yarışma iki taraftan birinin mâni uyduramayacak duruma gelmesiyle son bulur (Saraçoğlu,1985:173-186; Gölçeoğlu,1994:6).

Kıbrıs'ta gece toplantılarında eskiden şu yiyecekler ikram edilirdi. Kavrulmuş nohut, haşlanmış buğday susamla kavrulur, çerez gibi yenir. Kabak, kavun, karpuz çekirdeği yenilir. Saçta bişi adı verilen yufkalar pişirilir üzerine kaymak yağıyla (tereyağı) ve şeker serpilirdi. Çörek hellim yenirdi. Kahve, çay ikram edilirdi. Toplantılarda bulunan kişilerden her biri adına niyet tutularak söylenen mâniler iyi, kötü diye yorumlanır. Sevgili, askerdeki oğul, gurbetteki eş için mâniler niyet olarak tutulur. Mâni iyi çıkarsa sevinilir, kötü çıkarsa hayra yorulur. Yaşlı bir kimse herkesin şansına çıkan mâniyi yorumlardı (K.2, K.13, K.7, K.8, K.9, K.14). Köy ve şehir çevresinde söylenen mâniler birbirinden farklıdır. Köy mânileri köy çevresini ve köy hayatını konu alır. Mâniler istenilen ezgiyle söylenir. Bir kaynak kişi mânilerin eskiden "kadifeden kesesi" türküsü ezgisiyle söylendiğini söylüyor (K.5). Kıbrıs'ta eski ramazanlarda davul çalınarak, mâniler söyleyerek sahura kaldırırmış, günümüzde bu uygulama yoktur (K.7, K.15). Eskiden pazarlarda mâni söyleyerek mallarını satarlarmış, bugün kalkmış. Söylenen mâniye mâniyle karşılık vermek eskiden bir gelenekmiş, günümüzde azalmış (K.17, K.16, K.15, K.14, K.13).

Kıbrıs'ta öğüt vermek amacıyla oğula, kıza, geline çocuklara akıl vermek, olumsuzluklara karşı uyarmak için mâni söylenir. Öğüt gerektirecek durumlar, olumsuz davranışlar üzerine bazen mâni söylenir (K.12, K.11, K.10, K.9). Bir olay üzerine o olayla ilgili duygu ve düşüncelerin söylendiği yakıştırmalı mâniler de vardır. Bu mânilerin kime söylendiği belli edilir. Öğretmen, subay vb. gibi mesleklerin özelliklerinin de sıralandığı mâniler vardır (K.2, K.3, K.4, K.5, K.6, K.7, K.8, K.9). Okul, askerlik hayatı mânilere konu olur. Eskiden sevda ve asker mektuplarına mâni yazılırdı, günümüzde artık yazılmıyor. Birkaç Örnek verelim.

<i>Kıbrıs Kıbrıs içinde (K.2)</i>	<i>Mehmet gider askere</i>
<i>Kıbrıs küller içinde</i>	<i>Alır gelir teskere</i>
<i>Yanma Kıbrıs'ım yanma</i>	<i>Açık sana yol Mehmed'im</i>
<i>Çünkü oğlum içinde</i>	<i>Çavuş olup dön köye (K.3)</i>

Eskiden bayram, kandil, Ramazan, hıdrellez, yağmur duası için özel mâniler söyleniyordu; artık yalnızca belleklerde kaldı (K.2, K.3, K.4, K.5). Son yıllarda sünnet törenlerine çağrı davetiyelerine de mânilerin yazıldığını görüyoruz. Birkaç örnek verelim:

<i>Bir dalda iki kiraz</i>	<i>Deryalarda balıklar</i>
<i>Biri al biri beyaz</i>	<i>Kızlar beni sayıklar</i>
<i>Üzülmeysin kızlar</i>	<i>Bu pirincin taşını</i>

Kesilecek biraz (K. 9) Sünnet olmak ayıklar (K. 10)

*Büyüdüm artık maşallah Arılar yapar petek
Çocukluğuma eyvallah Erkekler giymez etek
Buyurun sünnetime Sünnet olmayanlara
Damat olurum inşallah (K.2) Nasıl söylerler erkek (K.2)*

*Gül bülbüller ister
Bülbül güller ister
Kıbrısın güzel kızları
Oğlanı sünnetli ister (K.2)*

Günümüzde örnekleri az olsa da eskiden genç kız toplantılarında mâniler söylenirmiş. Bu mâniler genellikle evlilik niyet ve temennisi üzerindedir. Açığa vurulmayan duyguların en güzel anlatıcısı bu tür mânilerdir. Bir kaç örnek verelim:

*Enginarın dolması Konsol üstünde betmez
Tabağı doldurması Al yanaktan kim öpmez
Her yiğidin harcını Bir katibin aylığı
Al dudaklı kız sarması (K.4) Süsüne bilem yetmez*

Kıbrıs'ta günümüzde halk hikâyesi anlatılmasa da kaynak kişiler halk hikâyelerinin söylendiğini hatırlıyorlar (K.3, K.4). Cinsellik içeren mâniler genellikle ergenlik çağındaki gençlerin söylediği mânilerdir. Her toplantıda söylenmesi hoş karşılanmaz (K.3, K.16, K.8, K.9). Eskiden ölüm ve özlemle yüreği yananlar mâni tarzında duygularını ağıt ezgisiyle söylerlermiş, günümüzde örnekleri çok azalmıştır (K.2, K.3, K.4, K.5, K.8, K.9).

Kıbrıs'ta kız görme, kız isteme, söz kesme, kına gecesi, düğün ve gelin paçası vb. evlenme törenlerinde özel mâniler söylenir. Bir kaç örnek verelim (Saraçoğlu,1985:173-186), (K.9, K. 10).

Kız isteme:

*Avlumuzda vardır badem
Size getirdik uğur kadem
Sizden bir cevahir isteriz
Vereceğin yoksa ne eden ?*

*Tencerede pişen ottur
Şimdi yedik karnımız toktur
Alem mehal gördüyse
Bizim bir deyeceğimiz yoktur.*

*Ah ne deyim ne deyim
Allah kısmet ettiyse
Ben bu işe ne deyim
Bin ceht etsem bir kadere
Olmaz mukaddesten ziyade*

Söz kesme:

*Uzun uzun kozlar
Yeter olsun sözler*

*İşte geldik bizler
Ne dersiniz sizler*

*Bir taş attım hurmaya
Başladı sallanmaya
Gelmedik oturmaya
Geldik haber almaya*

Kız tarafı kızı vermeyecekse,

*Tencerede pişen ottur
Ben yemem karnım toktur
Sizin söylediğiniz sözler
Bizim fikrimizde yoktur.*

Kıbrıs'ta eskiden mezar taşlarına mâniler yazdırmış (K.9, K. 12, K. 13). Dilek mânileri arzular, istek için, dua mânileri olması istenilen olumlu durumlar için söylenir. Bazan da kötülük yapanlara beddua mânileri söylenir (K.3, K.11). Bazı mânilerde evlenecek kız ve erkeklerde aranılan özellikler sıralanır. Yahut genç kızlar beğendikleri delikanlıların özelliklerini sıralarlar.

Değerlendirme

Kıbrıs ve Türkiye coğrafyasında şekillenen mâni söyleme geleneği pek çok yönden benzerlikler taşımaktadır. Birleşen ve ayrılan yönlerini şöylece sıralayabiliriz.

Osmanlı dönemi eski şehir ve köy yaşantısında davulcular ve bekçilerin söyledikleri Ramazan ayı konulu mâniler Türkiye'de sürmekle birlikte Kıbrıs'ta kalkmıştır. Eskiden âşıkların, mahallelinin ve çocukların kapı kapı kendilerine özgü saba, düğâh makamıyla okudukları mâniler artık Türkiye'de ve Kıbrıs'ta söylenmemektedir (Yücel,1973:6778; Ülkütaşır, 1969:5471). Eskiden yaygın olan mektuplara yazılan rumuzlu mânilerle haberleşme günümüzde yok denilecek kadar azalmıştır. Yine Kıbrıs'ta eski Ramazanlarda davulcu, zurnacı ve fencilerden oluşan 8 heceli mânilerle halkı sahura kaldıran sahurcu grupları anılarda kalmıştır (Saraçoğlu,1985:12).

Baharda genç kız ve kadınların toplantılarında kızların sevgilerini, isteklerini, sitemlerini mânilerle iletme geleneği Türkiye'de eskiye oranla azalmakla birlikte sürmektedir. Kıbrıs'ta birkaç örnek dışında söylenmemektedir. Evlenme törenlerinde mâni söyleme, mâni söyleyerek kız isteme, kabadayılının kendilerine özgü mânilerle atışması, belleklerde kalmıştır.

Tarlada çalışırken, imeceyle iş yapılırken çok yaygın olarak söylenen mâniler günümüzde çok azalmış. Mâni atma, mânilerle atışma az da olsa günümüzde Kıbrıs ve Türkiye'de sürüyor. Askere, gurbete yolcu etme, asker ve gurbetten gelenleri karşılama törenlerinde eskiden mâni söyleme geleneği çok yaygınmış, günümüzde örnekleri çok azalmıştır.

Mânilerin söylendiği, bilmecelelerin sorulduğu ferah günü gibi kadın toplantıları, sıra gecesi gibi erkek toplantıları çok azalmıştır. Eski yıllarda evlenme törenlerine çağrıya "yol verme", çağırın kişiye "okuyucu", çağırma işine "okuntu" adı verilirdi. Okuyucular mâniler söyleyerek evlenme törenlerine çağırıldılar. Evlenme törenlerine davetiye çağırma bu geleneğin sonu olmuştur. Yalnızca sünnet törenleri davetiyelerine mâniler yazılmaktadır.

Sonuç

Mâniler halk hayatıyla yakından ilgilidir. Mâniler genç kızların ve delikanlıların çevresinde yaşar. Onların toplantıları, eğlenceleri, katıldıkları törenleri mânilerin söylenip yayıldığı yerlerdir. Mânilerde sevda, bastırılmış duygular, olaylara tepki, hoşgörü, sitem, tehdit, vefasızlığa sitem, meydan okuma, karşılıksız kalan sevda nedeniyle sitem, alkış, kargış, idealize edilen sevgiliye duygulanmalar işlenir.

Mânilerde soyut duygulanmaların yanısıra somut anlatımlar da vardır. Mânilerde iç yapının örülmesinde en önemli rol oynayan öğelerden biri de hayat faaliyetleridir. İşte birlikte söylenen mânilerde, konuların çeşitlendiğini görüyoruz.

Kıbrıs'ta mâni söyleme geleneği geçmişe oranla azalsa da sürmektedir. Kıbrıs mânilerinde Kıbrıs insanının düşünce yapısını, sevdalarını, özlemlerini, duygulanmalarını görürüz. Kıbrıs mâni söyleme geleneğinin oluşmasında ve şekillenmesinde tarihî ve kültürel mirasın önemli bir rolü vardır. Mâniler duyguların söylenmesi, eğlendirmesi, işi kolay kılmasıyla ve Türk kültürünü aktarmasıyla işlevseldir.

Kıbrıs'ta mâni söyleme geleneğini Anadolu ve Türklük dünyasını içine alacak bir mâni söyleme geleneği çalışmasına katkıda bulunmak amacıyla ortaya koymaya çalıştık.

Kıbrıs'ta Söylenen Mânilerden Örnekler

Mânilerin içerikleri doğrudan söylenmesi gereken olaylar ya da işlerle bağlantılı değildir. Mânilerin araştırmacılar tarafından söylendikleri ortama, duruma, yerlere ve şartlara göre çeşitli tasnifleri yapılmıştır. Bir bölümde bulunan bir mâni içeriği nedeniyle diğer bir bölümde de bulunabilir. Türkiye'de derlenen mâniler, söylenme amaçları, yerleri, zamanları, şartları ve ortamlarına göre örnek olması açısından aşağıdaki başlıklarda toplânabilir.

Konularına göre;

1. Sevda Mânileri

Mânilerin merkezinde sevda vardır. Mânilerin en büyük bölümü sevda mânileridir. Sevda, özlem, ayrılık, yakınma, övgü, şikayet, evlenme dileği, sitem, kıskançlık, felaketten yakınma, sevdaya bağlı ölüm düşüncesi, and içme, aşığı uyarma, sözünde durma, gurbet, bastırılmış duygular, vb. üzerine söylenmiş mânilerin ana eksenini sevda oluşturduğu için sevda mânileri başlığında topladık.

2. Mâni Atışmaları
3. Gelin Kaynana Mânileri
4. Alkış (Dua) Mânileri
5. Kargış (Beddua) Mânileri
6. Niyet - Fal Mânileri
7. Evlenme Törenleri Adetleriyle İlgili Mâniler
8. Sünnet Törenleriyle İlgili Mâniler
9. Ramazan Davulcu Mânileri
10. İş-İmece Mânileri
11. Öğüt Mânileri
12. Pazarcı-Esnaf Mânileri
13. Mektup Mânileri
14. Mesleklerle İlgili Mâniler
15. Mezartaşı Mânileri
16. Kabadayı Mânileri
17. Halk Hikâyesi Arasında Söylenen Mâniler
18. Askerlik Mânileri
19. Sosyal İçerikli Mâniler
20. Ritüel Kökenli Törenlerle İlgili Mâniler

Araştırmamız sırasında 82 Kıbrıs mânisi topladık. Bildirimizin ekinde bunları sunuyoruz. Bunları kendi arasında tasnif ederek sıraladık. Kıbrıs mânileri üzerine çalışan araştırmacılar çeşitli

tasnifler yapmışlardır. Bir araştırmacı, Kıbrıs mânilerini, 1) Düğün Mânileri 2) Oyun Mânileri 3) Atışma Mânileri 4) Ramazan (Davulcu) Mânileri 5) Tarlada Çalışırken Söylenen Mâniler (orakçı mânileri) 6) Mektup Mânileri olarak konularına göre sevda, siyasi, ayrılık, yergi mânileri olarak sınırlanmıştır (31).

Kıbrıs Mânilerinden Örnekler

(k.2, k.3, k.4, k.7, k.8, k.9, k.10, k.11, k.12, k.13, k.14, k.15,k.16, k.1)

Sevda Mânileri

1. *Ah dedim aralandı
Yüreğim yaralandı
Yetiş beni a yarım
Mezarım aralandı*
2. *Ah gargalar gargalar
Denizdeki dalgalar
Bizim köyün kızları
Çifte göbek çalkalar*
1. *Alamadım tadını
Okşadım kanadını
Yel gibi geldi geçti
Soramadım adını*
2. *Al üzüm asmasıyım
İngiliz basmasıyım
Anne doktor istemem
Ben gönül hastasıyım*
3. *Asma sardı filizi
Kimbilir kalbimizi
Hafif bir rüzgar esti
Ayırdı ikimizi*
4. *Ay aydıdır eladır
Sevda başa beladır
Komşulukta yar seven
Elden yapma binadır*
5. *Asmadan kestim üzüm
Ah yarım iki gözüm
Sevdayı bilmez idim
Sende açıldı gözüm*
6. *Ay aydıdır varamam
Dile destan olamam
Ay buluda girende
Bağlasalar duramam*
7. *Ay buluta buluta*

*Mendil serdim Őu duta
Açtım yorganı baktım
Kara gözler uykuda*

8. *Ay dođar dolanmaz mı
Bana yâr bulunmaz mı
Bana yâr bulunmazsa
Cenazem kılınmaz mı*
9. *Ay geliyor batmaya
Selam söyle Fatmaya
Onarsın garyolayı
Geliyorum yatmaya*
10. *Çekmecemin kilidi
Sarı güller bürüdü
Ben senden ayrılalı
Yarı ömrüm çürüdü*
11. *Dađdan kestim kereste
Kuş besledim kafeste
Duydum yarım ölüyor
Yetiřtim son nefeste*
12. *Deniz dibi tekneli
İçine gül ekmeli
Yar sevmak kolay değil
Biraz zahmet çekmeli*
13. *Duwardadır aynası
Ne büyüktür sevdası
Ölümden beter oldu
O yardan ayrılması*
14. *Feslekanın tohumu
Terzi biçti boyunu
Üç senedir severim
Alışmadım huyunu*
15. *Ay dođar ayan ayan
Yollara gittim yayan
Yarimi eller sorar
Dayan yüreğim dayan*
16. *Ay dođar sini sini
Göresim geldi seni
Cellat boynumu vursa
Söylemem doğrusunu*
17. *Bugün ben hasta oldum
Yâr başına muska oldum
Gönülden bilmez idim
Alıştım hasta oldum*

18. *Çitlemidin dalları
Vasilya'nın yolları
Duysam yarım geliyor
Gümüşlerim onları*
19. *Deniz dalgasız olmaz
Gönül sevdasız olmaz
Bu benim deli gönlüm
Bir gece yarsız olmaz*
20. *Denize dalacağım
Bir balık alacağım
Senin sevdiğin yarı
Elinden alacağım*
21. *Ekin ekim ekine
Potinimin dikine
Ağa ben ölüyorum
Gönder beni hekime*
22. *Gargaların direği
Yukardadır evleri
Her baktığımda görünür
Sevgilinin gülleri*
23. *Gökte uçan tayyare
Selam söyle o yare
Ben bu yerde usandım
Kendisi bulsun çare*
24. *Gülüm eritmem seni
Suda çürütmem seni
Senelerce görmesem
Gönlüm unutmaz seni*
25. *Hanay hanaya bakar
İçinden sular akar
Delikanlı dururken
İhtiyara kim bakar*
26. *Karanfilim budama
Sefa geldin odama
Eyi bir şeftali ver
Benim gibi adama*
27. *Karanfilim oymak oymak
Olur mu yare doymak
Yare doydum deyenin
Cellat boynunu vurmak*
28. *Karanfilin moruna
Ölüyorum yoluna
Ben Allah'a can vermem
Girmeyince koynuna*

29. *Kadifeden yeleşim
Seni sevdim meleşim
Sende beni biraz sev
Rahat etsin yüreğim*
30. *Gönyeli dedikleri
Molohiya yedikleri
Hiç aklımdan gitmiyor
O yârin dedikleri*
31. *Hanay hanaya bakar
Hanaydan yılan akar
Derdinden verem oldum
Bana doktorlar bakar*
34. *Hanay yaptım taş ister
İçine yoldaş ister
Senin gibi güzele
Benim gibi eş ister*
35. *Karanfilim kırmızı
Sevdiğim Urum kızı
Urum kızı giderse
Terkederim Kıbrıs'ı*
36. *Karanfilim pembedir
Benim gönlüm sendedir
Senin bende yoğusa
Günahım ensendedir*
37. *Kadife yastığım yok
Odana bastığım yok
Kitaba el basarım
Senden başka yarım yok*
38. *Karşıda kara kedi
Ağzında leylek eti
O yar benim olmazsa
Yakarım memleketi*
39. *Karşıma fener geldi
Aklıma neler geldi
Yaşım küçüktür ama
Başıma neler geldi*
40. *Menevşe ocak olmaz
Üstü tomurcak olmaz
Soracağsan sor beni
Gönül oyuncak olmaz*
41. *Minarede ezan var
Yar havlında gezen var
Vasilya'nın içinde
Ciğerimi ezen var*

42. *Ovalarda yakacak
Gemim doldu galgacak
Gel yarim sarılalım
Anan buban napacak*
43. *Peşkir aldım dilekten
Bir yar sevdim yürekten
Keşke sevmez olaydım
O da gitti elimden*
44. *Rüyamda gördüm seni
Hayalim sandım seni
İki gözüm bir tanem
Hiç unutmam seni*
45. *Saatim düştü yere
Yerdeki gazellere
Sarardım verem oldum
Yârim gitti ellere*
46. *Sıra sıra camiler
Seni bana verseler
Kıymetsiz canımı
Veririm isteseler*
47. *Lamba yanar milinan
Bırak beni derdiminan
Sen bana inkar eden
Ben gördüm gözümünan*
48. *Merdivenim kırk ayak
Bastım çıktım on ayak
Duydum yarim geliyor
Koşturdum yalınayak*
49. *Minareden at beni
En aşağı kap beni
Sana beğenmezsen
Garyoladan at beni*
50. *Pencerede şişesi
Gül ile menekşesi
Nerde gezer acaba
Ciğerimin köşesi*
51. *Portakalın dilimi
Kimbilir bildiğimi
Bir yanım yastık ister
Bir yanım sevdiğimi*
52. *Sarı kavunumun dilimi
Kolan sıktı belimi
Dudaklarım titriyor
Öpeğim sevgilimi*

53. *Seher yolu dizerek
Yârim geliyor gezerek
İpek mendil elimde
Gözyaşını silerek*

54. *Sıra sıra kamışlar
İçini budamışlar
Benim bir yârim vardı
Askere yollamışlar*

Kaynakça

- Ahmet Vefik Paşa;1893, Lehçe-İ Osmâni, İstanbul
- Akalın, L.Sami;1972, Türk Mânileri, C.2, İstanbul
- Artun, Erman;1978, Tekirdağ Folkloru Araştırması, Tem Ofset, İstanbul
- Artun, Erman;1983, Tekirdağ Folklorundan Örnekler, Taner Matbaası, Tekirdağ
- Artun, Erman;1990, Tekirdağ'da Hıdrellez Geleneği, Türk Halk Kültüründen Derlemeler,1990, Hıdrellez Özel Sayısı, Kültür Bakanlığı, Ankara
- Artun, Erman;1993, Cemal Ritüeli ve Balkanlardaki Varyantları, Kültür Bakanlığı Yay. Ankara
- Artun, Erman;1996, Çukurova Yörüklerinin Gelenek Görenekleri Ve Bunlardaki Eski Kültür İzleri, Yörükler, Akdeniz Yöresi Türk Toplulukları Sosya Kültürel Yapısı(Yörükler) Sempozyumu Bildirisi,25-26 Nisan 1994, Antalya, KB. Yay.Ankara
- Artun, Erman;1997, Adana'da Mâni Söyleme Geleneği, VII. Uluslararası Türk Halk Edebiyatı Semineri, Eskişehir
- Başgöz, İlhan;1986, Mânilerimiz, Folklor Yazıları, Adam Yayınları, İstanbul
- Başgöz, İlhan;1986, Mânilerimizin Başlıca Temelleri, Folklor Yazıları, Adam Yayıncılık, İstanbul
- Boratav, Pertev Naili;1978, 100 Soruda Türk Halk Edebiyatı, Gerçek Yay. İstanbul
- Boratav, Pertev Naili;1993, Mâni Maddesi, İslam Ansiklopedisi Cilt.7,M.E.B. İstanbul
- Dizdaroğlu, Hikmet;1969, Halk Şiirinde Türler, TDK Yay., Ankara
- Elçin, Şükrü;1981, Halk Edebiyatına Giriş, Ankara
- Elçin, Şükrü;1990, Türkiye Türkçesinde Mâniler, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, Ankara
- Eset, Niyazi;1944, Mukayeseli vVe Neşredilmemiş Mâniler, Ankara
- Gökçeoğlu, Mustafa;1994, Tezler ve Sözler 3, Lefkoşa
- Gözaydın, Nevzat;1990, Anonim Halk Şiiri Üzerine, Türk Dili Dergisi, Türk Şiiri Özel Sayısı II(Halk Şiiri), Sayı 445-450, Ankara

Koz, M. Sabri;1995, "Acem Mânisi, Acem Koşması ve Acem Kalenderisi" ve Deyimleri Üzerine Notlar ve Bunlarla İlgili Örnekler, V.Uluslararası Türk Halk Edebîyatı Semineri ve Sevgi Yılı Kongresi, 14-16 Şubat 1991, Eskişehir Kocatürk, Vasfi Mahir;1939, En Güzel Türk Mânileri, İstanbul

Köprülü, Fuat;1981, Türk Edebîyatı Tarihi, İstanbul

Sami, Şemsettin;1901, Kamus-I Türki

Saraçoğlu, Erdoğan;1985, Kıbrıs'ta Köy Düğünleri ve Düğün Mânileri, Türk Halk Edebîyatı ve Folklorunda Yeni Görüşler, Ankara

Saraçoğlu, Erdoğan;1989, Çeşitli Özellikleriyle Kıbrıs Mânileri, Kıbrıs Türk Halk Edebîyatı Ve Folkloru, Bildiriler, Kıbrıs

Ülkütaşır, M. Şakir;1969, Eski Ramazan Davulcuları ve Davulcu Mânileri, T.F.A, Aralık 1969, No.245, Cilt 12

Yücel, Erdem;1973, Hayrı Beyin Ramazan Mânileri, T.F.A. Ekim, 1973, Sayı.291, Cilt.15

Kaynak Kişiler:

- K.1. Mustafa Gökçeoğlu, Emekli öğretmen, araştırmacı, yazar, Gönyeli, Lefkoşa, Kıbrıs
- K.2. Ülfet Toygarca, ev hanımı, 40, ilkokul, Gazi Magusa, Kıbrıs
- K.3. Emine Berkkun, ev hanımı, 62, ilkokul, Gazi Magusa, Kıbrıs
- K.4. Emine Şanlıol, ev hanımı, 52, ilkokul, Gazi Magusa, Kıbrıs
- K.5. Hüseyin Koloz, Çobanlıktan emekli, 90, ilkokul, Gönyeli, Lefkoşa, Kıbrıs
- K.6. Kezban Özmadyatlı, ev hanımı, 61, ilkokul, Değirmenlik, Kıbrıs
- K.7. Ayşen Çavuş, emekli, 56, Karşıyaka, Kıbrıs
- K.8. Ogün Derya, postacı, 33, Lapta-Girne, Kıbrıs
- K.9. Ahmet Çemendar, emekli, 53, Karşıyaka, Girne, Kıbrıs
- K. 10. Hamide Dağdagezer, emekli, 64, Karşıyaka, Girne, Kıbrıs
- K.11. Adil Karabulut, muhasebeci, 38, Girne, Kıbrıs
- K.12. Türkan Bulut, ev hanımı, 43, Karşıyaka, Girne, Kıbrıs
- K.13. Meral Yolaçan, işçi, 43, Girne, Kıbrıs
- K.14. Aysel Özkaratan, memur, 59, Girne, Kıbrıs
- K.15. Meserret Özsağlan, ev hanımı, 77, Lefkoşa, Kıbrıs
- K.16. Hatice Bozok, ev hanımı, 47, Girne, Kıbrıs
- K.17. Taliye Kardana, işçi, 42, Girne, Kıbrıs